

ปะอ็อกเปรี๊ยะแค พิธีบูชาพระจันทร์ของชุมชนขแมร์โบราณในวันเพ็ญเดือน 12 ครรถงแห่งวิถีการพึ่งตนเองแบบพอเพียง

วิศราลี แก้วปลั่ง*

ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องราวความอาถรรพณ์ของคืนพระจันทร์เต็มดวงถือเป็นวัฒนธรรมความเชื่อที่มีกันอยู่ทั่วโลก เห็นได้จากภาพยนตร์หลาย ๆ เรื่อง ที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณ และความลึกลับ หรือเหตุการณ์อันน่าสะพรึงกลัว มักจะเกิดขึ้นในคืนพระจันทร์เต็มดวงแทบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นภาพยนตร์ไทย แชน จิน ผรั่ง หรือแม้กระทั่ง ขแมร์ ลาว กูย ก็ไม่ต่างกัน

สำหรับในประเทศไทยเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าคนไทยเชื้อสายจีนและเวียดนามมีพิธีไหว้พระจันทร์กันเป็นประจำทุกปี แต่คงไม่ค่อยมีใครได้ยืมว่ามีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการไหว้พระจันทร์ของชาวขแมร์ หรือเขมร ทั้ง ๆ ที่ความเชื่อเหล่านี้มีมาหลายชั่วอายุคน เพิ่งห่างหายจากชุมชนไปอย่างน่าเสียดายเมื่อ 50-60 ปีมาแล้วนั้นเอง นั่นอาจเป็นเพราะว่าอิทธิพลของวัฒนธรรมสมัยใหม่จากต่างแดน ได้เข้ามาเบียดพื้นที่ของวัฒนธรรมชุมชนจนตกขอบ หรืออาจจะเป็นด้วยเหตุที่วิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นแปรเปลี่ยนไปจากที่เคยมีความเชื่อในเรื่องดินฟ้าอากาศเกี่ยวกับโหราศาสตร์ หรือมีความเคารพต่อธรรมชาติ ต่างก็หันไปให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมที่มากับกระแสโลกาภิวัตน์ที่ขาดความเชื่อถือในกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติ มีแต่การแข่งขันด้วยเทคโนโลยี จนกระทั่งหลงลืมเรื่องราวดี ๆ ของชุมชนไป

พิธีกรรมความเชื่อในการบูชาพระจันทร์ของชาวเขมร หรือ พิธี "ปะอ็อกเปรี๊ยะแค" นับได้ว่าเป็นปรัชญาที่สอนให้คนรู้จักความรักความสามัคคี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักการแบ่งปัน รู้จักประมาณตน มีเหตุมีผล รู้จักสร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเองด้วยความไม่ประมาท ซึ่งล้วนแต่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่จะนำไปสู่วิถีการพึ่งตนเองแบบพอเพียง และความเป็นศิริมงคลของพี่น้องชาวเขมรในพื้นที่อีสานใต้มานาน แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าชุมชนชาวขแมร์ในเขตอีสานใต้ส่วนใหญ่ได้ละทิ้งพิธีกรรมนี้ไป ในบางชุมชนที่ยังมีการสืบทอดจะมีพระสงฆ์เป็นผู้นำในการฟื้นฟูโดยอาศัยญาติโยมช่วยกันอนุรักษ์ เช่นที่ชุมชนบ้านขนาดมอญ ตำบลตาตุ่ม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ "พระครูพัฒนสังวรคุณ" เจ้าอาวาสวัดดาราวาสรองเจ้าคณะตำบลตาตุ่ม ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ได้เชิญชวนญาติโยมมาร่วมกันฟื้นฟูวัฒนธรรมของชุมชน ได้ให้ข้อมูลว่า บ้านขนาดมอญถือเป็นชุมชนโบราณแห่งหนึ่งที่มีการสืบทอดงานบุญ งานประเพณี และพิธีกรรมหลาย ๆ อย่างของชาวขแมร์ไว้ได้อย่างเหนียวแน่นและได้ถือปฏิบัติสืบทอดกันเรื่อยมา สำหรับพิธีปะอ็อกเปรี๊ยะแคก็ไม่ทราบแน่ชัดว่ามีความเป็นมาอย่างไร แต่ทางวัดเห็นว่าเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมานาน และเห็นว่าเป็นพิธีกรรมแบบโบราณแม้จะมีการทิ้งช่วงไปนานไม่น้อยกว่า 40-50 ปี

ผู้สูงอายุที่รู้เรื่องดีก็เสียชีวิตไปหมดแล้ว ส่วนผู้สูงอายุที่พากันกลับมาฟื้นฟูกันใหม่ในขณะนี้ก็เป็นเพียงผู้
ที่เคยเข้าร่วมในพิธีเมื่อสมัยยังเป็นเด็ก ซึ่งพอจะจำขั้นตอนและรายละเอียดได้บ้าง จึงพากันฟื้นฟูขึ้นมา
ถึงแม้จะขาดช่วงไปนานก็ตาม

จากการสอบถามผู้ที่เคยได้รับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับพิธีกรรมนี้ แต่ละท่านให้ความเห็นดังนี้

นางประนอม แก้วปลั่ง อายุ 78 ปี บอกว่า สมัยที่ยังเป็นเด็ก ผู้ใหญ่เคยพาไปร่วมพิธีนี้ที่วัดรู้สึก
ว่าจะเป็นพิธีเหมือนการสะเดาะเคราะห์ใหญ่ หรือเป็นการทำพิธีเพื่อเสริมดวงชะตาบารมี มีการตักบาตร
เข้าเฝ้า แต่จำรายละเอียดไม่ได้ว่าทำอะไรกันบ้าง เพราะไม่เคยเห็นมีใครทำมาร่วม 50-60 ปีแล้ว

นางอนน ทวีโชค อายุ 80 ปี เล่าว่า เวลาถึงวันเพ็ญเดือน 12 ทั้งหนุ่มสาว คนเฒ่าคนแก่ รวมไปถึง
ถึงเด็ก ๆ จะพากันแต่งตัวสวยงามไปวัดเพื่อร่วมงานบุญซึ่งคนโบราณถือว่าเป็นวันเริ่มต้นปีใหม่และถือ
เป็นงานประจำปีที่ทุกวัดจะจัดขึ้นในวันเดียวกัน และยังเชื่อกันว่าเป็นวันที่มีความสำคัญทางตำรา
โหราศาสตร์ด้วย

นางอิม ศรีโสภาก อายุ 81 ปี บอกว่านานมากแล้วที่ไม่เคยเห็นพิธีกรรมนี้ นานจนลืมไปแล้วว่า
เขาทำอะไรกันบ้าง รู้แต่ว่าเป็นวันที่ชาวบ้านจะทำข้าวเฝ้าไปตักบาตรแล้วก็เสี่ยงทายว่าปีหน้าฝนจะตก
หรือไม่ตก ส่วนรายละเอียดอื่น ๆ จำไม่ได้ และดีใจมากถ้ามีการฟื้นฟูประเพณีนี้

นางโย ยงยีน วัย 75 กับ นางเชียม เชิดดี วัย 78 ปี ต่างบอกว่าเสียชีวิตในช่วง 50-60 ปี ที่
พิธีกรรมนี้ถูกลืมไปจากชุมชน เพราะไม่มีผู้นำ คนที่รู้เรื่องจริง ๆ ก็มีน้อย ทั้งสองคนบอกว่าจำไม่ค่อยได้
แล้วแต่ขอให้ช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟูกลับมาเพราะเป็นพิธีกรรมที่ทำให้เราได้ว่าจะต้องเตรียมตัวอย่างไร
ในการทำมาหากินในแต่ละปี เท่าที่พอจะจำได้ก็คือว่าการเสี่ยงทายนั้นแม่นยำและเชื่อถือได้ทุกปี

นายประยูร กายมัน อายุ 59 ปี กล่าวว่า ไม่เคยรู้เรื่องเกี่ยวกับพิธีมาก่อนเลย เพิ่งจะรับรู้ก็
เมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง เพราะทางวัดได้ชวนเชิญชาวบ้านไปร่วมพิธีเพื่อเป็นการฟื้นฟูวัฒนธรรม แต่ถึงแม้
จะไม่มีความรู้ความเข้าใจมาก่อน ตนเองก็มีความรู้สึกภาคภูมิใจ และยินดีที่จะไปร่วมในพิธีด้วยทุกปี
ดีใจที่มีการฟื้นฟู ก็จะพยายามศึกษาหาความรู้จากผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เอาไว้บอกเล่าให้ลูกหลานฟัง

ข้อความตอนหนึ่งจากสารคดีเรื่อง "พอกพระแช" ของ "นายสมฤทธิ์ สุนหาฟู" (ปราชญ์
ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น กวีชนบท และ คนดีศรีขรภูมิ ผู้ล่วงลับไปแล้ว) ที่ลงในหนังสือที่ระลึกงาน
พระราชทานเพลิงศพพระครูพิบูลวรการ (เป็น ที่ปคุโณ) เมื่อ 20 พฤษภาคม 2532 ณ เมรุวัดปราสาท
ตำบลระแงง อำเภอศรีขรภูมิ จ.สุรินทร์ ได้เขียนไว้ในหน้า 48-51 ความว่า

“เดือนสิบสอง ชาวเหนียวพันธุ์เบาจำพวกข้าวบึงเอนกำลังโน้มรวงเริ่มสุกเหลืองพอเหมาะกับการ
ตำข้าวเฝ้า กรอบอ่อยการทำบุญตักบาตรข้าวเฝ้าจึงเกิดขึ้นเป็นธรรมเนียมประเพณี สืบทอดกันมา
แต่โบราณกาล เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว แต่การตักบาตรข้าวเฝ้า นั้น เขาทำกันใน
เวลากลางคืน เมื่อพระจันทร์วันเพ็ญเดือนสิบสองอยู่ตรงศีรษะพอดี

กลางลานวัดจะปักเสาสองต้น สูงท่วมศีรษะ ห่างกันราว 2 เมตร มีไม้กลม ๆ เป็นราวสูงเพียงตา ที่ราวติดเทียนขี้ผึ้ง ผู้กรวดได้ไว้กับเสาหลวมๆ พอหมุนได้ไม่ติดขัด ที่ทางเหล่านี้ มักทยอย ร่วมกับพระในวัดช่วยกันเตรียมไว้แล้วตั้งแต่บ่าย ฯลฯ

สามทุ่มสว่างแล้ว พระจันทร์เต็มดวงพื้นปลายไม้ สว่างไสวดูจกกลางวัน ผู้เฒ่า หนุ่มสาว และเด็ก ถือขัน แบนกระเฉด หรือ ถ้วยโถโอชาม บรรจุน้ำข้าวเม่ากับกล้วยสุก คนละหวีสองหวีตามมีตามเกิดไป ชุมนุ่มกันที่ลานวัดหนุ่มสาวแต่งกายด้วยเสื้อผ้าอาภรณ์ที่สวยงามประกวดประชันกัน

ห่างจากที่ตั้งเสาพิธีพอสมควร จะปูด้วยเสื่อสะอาด ลาดด้วยผ้าขาว ตั้งบาตรไว้เรียงราย ได้เวลาใกล้เที่ยงคืน นิมนต์พระเข้าประจำที่ สมาทานศีล สวดมนต์ ผู้คนจะยกขันขึ้นอธิษฐาน ขอให้กุศลผลบุญจงมีแก่บุพการี แล้วบรรจงใส่บาตรข้าวเม่ากันจนทั่วถึงผู้คนจะกระจายกันนั่งรายรอบที่ตั้งเสาพิธีอยู่ห่างๆ ปล่อยให้เสื่อสถานที่นี้เป็นลานกว้างวงกลมในเขตพิธีกรรม รอกำหนดประกอบพิธีกรรม”

บรรยากาศการทำพิธีขณะพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์

ผู้เฒ่าและหนุ่มสาวในชุมชน ออกมาร่วมพิธีกันอย่างคับคั่ง

สอดคล้องกับคำบอกเล่าของนางไม้มัย สายแก้ว แม่เฒ่าชาวขแมร์ วัย 87 ปี ซึ่งอพยพจากประเทศกัมพูชา มาอยู่ที่ชุมชนบ้านจรรย์ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์เมื่อ 80 ปีมาแล้ว เล่าให้ฟังว่า เมื่อสมัยที่คุณยายยังสาวจำได้ว่า พอถึงวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 12 หนุ่มสาวจะพากันออกไปเกี่ยวข้าวใหม่เอามาใส่กระดังแล้วย่ำด้วยเท้าเพื่อให้ได้ข้าวเปลือกมาคั่วให้สุกทั่วเมล็ดแล้วเอามาใส่ครกไม้ ตำ-ควัก ด้วยไม้พายจนได้เป็น "ข้าวเม่า" เตรียมไว้สำหรับการตักบาตรเข้าเฝ้าอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษกันทุกบ้าน

เสร็จแล้วก็จะหากล้วย น้ำผึ้ง มะพร้าว น้ำตาล เท้าที่พอจะหาได้เพื่อเตรียมไว้ เมื่อได้ของครบแล้วก็จะเอาขี้ผึ้ง (ต้องเป็นขี้ผึ้งแท้เท่านั้น) มาทำเป็นเทียนคนละ 1 เล่ม วัดความยาวให้ได้รอบศีรษะของตัวเอง เป็นความเชื่อว่าเทียนแต่ละเล่มจะเป็นเหมือนดวงชะตา หรือตัวแทนของผู้เป็นเจ้าของที่จะจุดเพื่อบูชาพระจันทร์ และเป็นการเสริมดวงชะตาบารมีของตัวเองด้วย

เมื่อทุกอย่างพร้อมแล้ว ก็อาบน้ำชำระล้างเนื้อตัวให้สะอาด ตกค่ำทั้งหนุ่ม-สาว พ่อเฒ่าแม่เฒ่า ในหมู่บ้านก็จะนำสิ่งของที่เตรียมไว้ไปวัด ช่วยกันจัดสถานที่ ช่วยกันเตรียมข้าวของเครื่องใช้ ซึ่งจะมีโต๊ะหมู่บูชา ตั้งบนแคร่ไม้ไผ่ ที่ผู้ชายในหมู่บ้านช่วยกันทำขึ้นเป็นแถวยาวสำหรับให้พระภิกษุนั่งสวดมนต์ภาวนา สำหรับญาติโยมก็จะมีเสื่อปูบนพื้นหน้าแคร่ นอกจากนี้ ยังมีเสื่อไม้ไผ่ปักไว้ 2 เสื่อ มีไม้ไผ่อีกท่อนหนึ่ง ทอดพาดยาวระหว่างเสา หลังจากเตรียมสถานที่เสร็จแล้วหนุ่มสาวก็จะนัดกันไปลอยกระทง

พระสงฆ์กับพ่อเฒ่าแม่เฒ่า ก็จะเอาเทียนขี้ผึ้งทั้งหมดมารวมกันแล้วแบ่งให้ได้ 12 ส่วน เท่า ๆ กันแต่ละส่วนจะพันกันเป็น 1 แท่ง ก็จะได้เทียนขี้ผึ้งแท่ง ขนาดสั้นบ้าง ยาวบ้าง เล็กบ้างใหญ่บ้าง จำนวน 12 แท่งที่จะใช้ในพิธีกรรม โดยจะมีตาพรหม กับยายโสร สองผู้เมีย (สมมุติ) จะเป็นผู้นำในการประกอบพิธี

สาระสำคัญของพิธีเป็นการเสริมสร้างสิริมงคลแก่ชีวิต และเสี่ยงทายว่าเดือนไหนจะมีฝน เดือนไหนจะแล้ง เพื่อให้ลูกหลานได้เตรียมตัวรับสถานการณ์ได้โดยไม่เดือดร้อนในวันข้างหน้า ส่วนข้าวเฒ่าที่พากันนำมาตักบาตร เมื่อเสร็จพิธีแล้วก็จะคลุกรวมกัน แล้วแบ่งปันกันกินคนละหนึ่งช้อน แต่สำหรับผู้หญิงที่กำลังตั้งครรภ์ จะได้รับส่วนแบ่งมากกว่าคนอื่นอีกเท่าตัว เพราะเราจะเผื่อแม่ไปให้อีกคนที่อยู่ใน

ลักษณะของเสาพิธีที่จะนำไปติดไว้
ก่อนจุดเพื่อที่จะเสี่ยงทาย

ท้องด้วย และจะมีอีกอย่างหนึ่งที่นุ่ม ๆ ต้องการมาก ก็คือน้ำตาเทียนที่หยดลงบนใบตอง หลังจากการทำพิธีเสร็จแล้ว เพราะมีความเชื่อกันว่า ใช้เป็นเครื่องรางของขลัง ที่ให้คุณในด้านเมตตามหานิยม ใครได้ไปเวลาจะออกจากบ้านก็นำมาสีปาก จะทำให้การเจรจาทุกอย่างสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี มีแต่คนรักคนหลง โดยเฉพาะเวลาจับสาว

และอีกตอนหนึ่งจากสารคดี เรื่อง "พอกพระแช" ของ "คุณพ่อสมฤทธิ์ สหุณาฟู" กล่าวไว้ว่า เมื่อถึงเที่ยงคืน จะมีบุรุษผู้สูงอายุ ผู้เปี่ยมด้วยคุณธรรม นุ่งขาวห่มขาว ถือไม้เท้ายาว มีบุรุษสะพายย่าม เป็นลูกศิษย์ติดตามมาผู้หนึ่งเดินจากภายนอกเข้ามาในบริเวณพิธีสถานกระทำชุ่มเสี่ยงกระแอมกระไอ เดินสู่สถานพิธีตั้งเสา พอปรากฏเห็นโดดเด่นเป็นจุดสนใจ จึงหยุดยืนอยู่ท่ามกลางผู้คนที่มีาร่วมชุ่มนุ้ม แล้วผู้ใหญ่ในกลุ่มคนหนึ่ง ซึ่งได้กำหนดตัวไว้แล้ว จะถามขึ้นว่า "นั่นใคร" บุรุษชี่ปะขาวจะตอบว่า "เราเอง" ผู้ถามก็จะถามอีกว่า "เราเองนะคือใคร มาจากไหน มีธุระอะไร" บุรุษชี่ปะขาวจะตอบว่า "เราคือตาพรหม** มาจากสำนักเขนาะตาพรหม มาที่นี่เพราะได้ยินเสียงเอะอะอึ้งอึ้งนี่ ไม่รู้ว่าพวกท่านกระทำการสิ่งใดกัน ชะรอยจะพากันทำบาป ผ่าสัตว์ตัดชีวิตอะไรกันขึ้นกระมังเราจึงเข้ามาดู"

ผู้เป็นใหญ่ในกลุ่มจะแจกแจงว่า "เราไม่ได้กระทำการบาปหยาบช้า ผ่าสัตว์ตัดชีวิตอะไร วันนี้เรามาชุ่มนุ้มกันทำบุญ จะประกอบพิธีไหว้พระจันทร์ ถ้าท่านเป็นตาพรหมท่านมีความรู้เรื่องนี้ไหม" ชี่ปะขาวจึงตอบว่า "เราพอจะรู้อ่าง" ผู้เป็นใหญ่จะกล่าววว่า "ถ้าท่านรู้ข้อธรรมในเรื่องนี้ จงแสดงธรรมให้พวกเราฟังก่อน เราจึงจะเชื่อถือ" ชี่ปะขาวจึงถามว่า "จะให้แสดงธรรมข้อใด" ผู้เป็นใหญ่ตอบว่า "ว่านะมิให้เราฟังก่อนก็แล้วกัน" ตาพรหมจะติดตลก แกล้งว่านะมิผิด ๆ เพื่อแทรกบทตลกให้เป็นทีฮือฮา ผู้เป็นใหญ่จะกล่าวว่า "ท่านว่าข้อธรรมไม่ถูก ท่านไม่ใช่ตาพรหมที่แท้จริง ชะรอยท่านจะเป็นผู้ประสงคร้าย ปลอมแปลงเข้ามาเพื่อทำมิดีมีร้าย" ได้เฮฮากันเป็นคำรบสอง เมื่อถึงรอบที่สาม จึงสวดนะโม ได้ถูกต้องครบถ้วน กระบวนความ ผู้คนทั้งหลายจึงกล่าวรับรองว่า "จริงท่านคือตาพรหมตัวจริง" แล้วขอเชิญท่านเป็นประธาน

ในพิธีพาพวกเราให้พระจันทร์ นำสวดคาถาบวงสรวงสังเวทย์แก่พระจันทร์เถิด ตาพรหมจะบอกให้ทุกคนพนมมือ แล้วจุดเทียนชัย ๑๒ เล่ม ที่ติดไว้บนราวพาดเสาพิธีกรรม นำใบตองกล้วยตานีที่ยังอ่อนๆ ปลอดภัยตำหนิ ปราศจากริ้วรอยแตกปริ มาวางเรียงกับพื้นดินใต้ราวเทียนชัย เพื่อรองรับน้ำตาเทียนไว้เสี่ยงทาย บอกให้ทุกคนคอยกล่าวคำบวงสรวงสังเวทย์พร้อมกันโดยตาพรหมนำสวดนะโม 3 จบกล่าวบวงสรวงให้ทุกคนว่าตาม ฯลฯ

วันที่ 5 พฤศจิกายน 2549 ตรงกับวันเสาร์ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ผู้เขียนทราบข่าวจากคุณครูทัศนีย์ สายแก้ว หนึ่งในคณะทำงานสานรักชายแดน บอกว่าวันนี้เที่ยงคืนจะมีการจัดพิธีกรรม "ปะอ็อกเบริยะแค" ของพี่น้องไทยเชื้อสายเขมร ที่ ตำบลบ้านจารย์ และ ตำบลตาตุม อำเภอสังขะ จ.สุรินทร์ ประมาณ 20.00 น. ถึงบริเวณวัดบ้านจารย์ ซึ่งเป็นวัดโบราณที่มีซากปรักหักพังของปราสาทและที่มีคูน้ำล้อมรอบซากปรักหักพังนั้นอยู่ ภาพที่เห็นคือหนุ่มสาว เด็ก เยาวชน มากมายร่วมกันลอยกระทง ในขณะที่ผู้เฒ่าทั้งหญิงชาย นั่งจับกลุ่มคุยกันอยู่ในบริเวณที่เตรียมไว้สำหรับประกอบพิธีกรรม จึงได้เข้าไปชวนคุยและถามจากผู้เฒ่าบ้าน จึงได้ทราบว่า ที่บ้านจารย์แห่งนี้ในอดีตเคยมีพิธีกรรมนี้สืบทอดมาโดยตลอด แต่เมื่อประมาณ 40 กว่าปีมานี้ ไม่มีผู้นำปฏิบัติ จึงไม่ได้มีการสืบทอด จนกระทั่งอาสาสมัครจากมูลนิธิพัฒนาอีสาน มาชวนชาวบ้านสืบค้นวัฒนธรรมชุมชน จึงได้นำเอาพิธีกรรมนี้กลับคืนมาบัดนี้ เพิ่งจะได้มีการฟื้นฟูมาได้เพียง 2 ปีเท่านั้น จึงไม่สามารถให้รายละเอียดอะไรได้มากนัก ในขณะเดียวกันก็ได้แนะนำผู้สูงอายุ ในชุมชนให้เราได้ไปสืบค้นหาข้อมูลจากท่าน ซึ่งในอดีตเคยเป็นผู้นำในการทำพิธี และบอกอีกว่าที่วัดบ้านขนาดมอญ เจ้าอาวาสจะทราบเรื่องดี จึงได้เดินทางไปร่วมพิธีที่วัดบ้านขนาดมอญ ตำบลตาตุม ซึ่งอยู่ห่างกันประมาณ 10 กิโลเมตร

ที่วัดบ้านขนาดมอญแห่งนี้ พบว่าการมาร่วมพิธีชาวบ้านจะนัดหมายมารวมกันที่บริเวณลานวัด โดยทุกคนจะถือขันใส่ข้าวเม่ามาด้วย บางคนจะมีเทียนขี้ผึ้งมาด้วย บางคนก็มีแต่ข้าวเม่าเปล่าๆ และบางคนก็จะมีกล้วย น้ำตาล มะพร้าว มาด้วย เรียกได้ว่าแล้วแต่ใครจะมีอะไรก็เอามา

ประมาณ 22.00 น. เริ่มพิธีพระสงฆ์จะสวดคาถาบูชาพระอาทิตย์ พระจันทร์ (สุริยะประวัติ / จันทรประวัติ) จากนั้นจะสวดคาถาชูชมุมเทวดา เพื่อความเป็นสิริมงคล พระสงฆ์สวดเสร็จชาวบ้านจะพากันดับบาตรเข้าเม่า แล้วนั่งพูดคุยกันรอเวลาเที่ยงคืนท่ามกลางโหมหมอกและน้ำค้างที่พร่างพรอมลงมาจนเปียกชื้น

นายกฉัน บุญแก้ว (ชุดขาวขวามือ)
ผู้ที่รับหน้าที่เป็นตาพรหม

ตาพรหม ผู้ช่วย ทั้งมัดทายก
และชาวบ้านช่วยกันจุดเทียนชัย

การบูชาพระจันทร์ เสริจสิ้นตาพรหมก็จะหมุนราวไม้ไผ่ให้เทียนที่กำลังติดไฟซึ่งปลายลงดินจาก นั้น ผู้ช่วยของตาพรหม ก็จะยกใบตองกล้วยที่มีน้ำตาเทียนขึ้นมำทำนาย โดยถือเอาต้นใบเป็นต้นปี กลางใบ เป็นกลางปี และปลายใบเป็นปลายปี หยอดเทียนหนาในตำแหน่งใด ก็เชื่อว่าฝนจะตกชุกในเดือนนั้นส่วน น้ำตาเทียนขายนุ่มทั้งหลายจะแบ่งกันไปเก็บไว้เป็นสิริมงคล โดยเชื่อกันว่าให้คุณด้านเมตตามหานิยม

ทำนายเสร็จ ตาพรหมและลูกศิษย์ จะได้รับการถวายข้าวเฒ่า 1 ชัน กล้วย 1 หวี คนละ 1 ชุด ตาพรหมจะอวยพรให้ทุกคนอยู่เย็นเป็นสุข ประสบโชคลาภ ทำมาหากินได้อุดมสมบูรณ์ พร้อมทั้งกำชับให้ทุกคนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เลี้ยงดูกันให้ดี มีความรักสมัครสมานสามัคคี มีความเห็นอกเห็นใจกัน เตรียมตัวเตรียมใจพร้อมรับสถานการณ์ของดินฟ้าอากาศในแต่ละเดือน จะได้ไม่เกิดความอดอยากยากจน พร้อมกับบอกลาแล้วก็เดินจากไป

ฝ่ายพระสงฆ์จะบรรยายธรรมต่ออีกสักครู่เมื่อสมควรแก่เวลาแล้วก็ถวายปัจจัยไทยทาน มัคทายก จัดบาตรเข้าเฒ่าพร้อมกับกล้วย มะพร้าว น้ำตาล น้ำผึ้ง ชันกุฎี แบ่งส่วนหนึ่งไว้เลี้ยงดูกันในหมู่ผู้ไปร่วมในพิธี ที่ยังคงนั่งรอกันอย่างเป็นระเบียบ ช่วงนี้มัคทายก และผู้ใหญ่จะช่วยกันแจกจ่ายข้าวเฒ่า และกล้วย น้ำว่าสุกให้กินกันอย่างถ้วนหน้า โดยให้ผู้ร่วมในพิธีนั่งเงยหน้าหันเข้าหาพระจันทร์ คนแจกก็จะร้องบอกให้เงยหน้าอ้าปาก แล้วก็เอาข้าวเฒ่ากรอกเข้าปาก ไม่ว่าจะเป็เด็ก หรือผู้ใหญ่ โดยสตรีที่กำลังตั้งครรภ์ จะได้รับส่วนแบ่งเพิ่มอีก 1 ส่วน สำหรับอีก 1 ชีวิตที่อยู่ในท้อง การกระทำนี้เองที่เรียกว่า “ปะอ็อกเปรี๊ยะแค” ซึ่งแปลตามตัวอักษร คือ

ปะอ็อก แปลว่า กรอก หรือ ป้อน

เปรี๊ยะ แปลว่า พระ

แค แปลว่า ดวงจันทร์ หรือ พระจันทร์

ปะอ็อกเปรี๊ยะแค จึงแปลว่า “กรอกพระจันทร์” หรือ “ป้อนพระจันทร์” และมีความเชื่อกันว่า ข้าวเฒ่าที่กรอกเข้าปากนี้ เป็นเหมือนอาหารทิพย์ ที่ใครได้กินจะมีความเป็นสิริมงคล แคลั่วคลาดจากสิ่งเลวร้ายจากสารคดีเรื่อง “พอกพระแช” ของ “นายสมฤทธิ์ สหุนาฟู” กล่าวไว้ว่า นุ่ม ๆ ในหมู่บ้าน จะรอโอกาสกำข้าวเฒ่ากรอกใส่ปากสาวที่หมายปอง เป็นการบอกความนัยว่า เขาพร้อมที่จะเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองชีวิตของสาวคนนั้น สุดท้ายพระสงฆ์ให้ศีลให้พร แล้วพิธีไหว้พระจันทร์ในวันเพ็ญเดือน 12 ก็เป็นอันเสร็จสิ้นต่างแยกย้ายกันบ้านเมื่อวันใหม่ย่างเข้ามา

สาระที่ได้จากพิธีกรรม คือ การเตรียมความพร้อมในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง การเสริมสร้างความรัก ความสามัคคี ความเอื้ออาทร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีเหตุมีผล รู้จักการสร้างภูมิคุ้มกันให้ตัวเองด้วยความไม่ประมาท มีความเคารพต่อธรรมชาติ ล้วนแล้วแต่เป็นสาระที่สอนให้ผู้คนเป็นคนดี นำไปสู่การพึ่งตนเองแบบพอเพียง และสังคมที่สงบสุข 24.00 น. นายกลั่น บุญแก้ว วัย 69 ปี ผู้ที่ชุมชนสมมุติและมีมติมอบหมายให้เป็นตาพรหม และผู้ติดตามจะเดินออกมาจากป่า (บางหมู่บ้านเชื่อว่าเป็นยายโสร ซึ่ง เป็นภรรยาของตาพรหม ในขณะที่บางหมู่บ้านก็เชื่อว่าเป็นลูกศิษย์) ซึ่งตาพรหมก็จะเริ่มพิธี ตามที่สารคดี

เรื่อง "พอกพระแซ" ของ "นายสมฤทธิ สหุนาพิ" ได้กล่าวไว้ทุกประการ เริ่มจากจุดเทียนทั้ง 12 เล่ม แล้ว สวดนะโม ๓ จบ และตามด้วยคาถาบูชาพระจันทร์ ดังนี้ "เนียง จันทรา เปรียะมหาอุตฺตอม เปรียะเอ็นเซวย เชาะ เชวยอ็อบภิรมณ์ เปรียะมหาอุตฺตอมกั๊วงเลอพิเมียน" กล่าวจบ 1 รอบ ตาพรหมจะให้กราบ ทุกคนจะ หมอบกราบพร้อมกันสงบนิ่ง ตาพรหมกับลูกศิษย์จะจับไม้ราวคนละข้าง หมุนเอนไปทางขวา น้ำตาเทียน ก็ะหยดลงบนใบตองที่รองรับ แล้วสวดบวงสรวงตามคำเดิมจนจบ ตาพรหมจึงบอกให้ทุกคนเงยหน้าขึ้น ทำซ้ำ ๆ กันแบบเดิม 3 ครั้ง จึงสิ้นสุดการบวงสรวง ซึ่งคำบวงสรวงข้างต้น แปลเป็นไทยได้ดังนี้ คือ "เจ้า แม่จันทรา พระมหาอุตฺตม พระอินทร์เสวยสุย เสวยภิรมณ์ พระมหาอุตฺตมสถิตเหนือพิมาน"

ปัจจุบันนี้ ในดินแดนอีสานใต้ ที่ได้ชื่อว่าเป็นดินแดนแห่งความลึกลับ ดินแดนแห่งไสยศาสตร์ยังมีการประกอบพิธีกรรมเหล่านี้ในชุมชนโบราณบางหมู่บ้านเท่านั้น เช่น ที่ อำเภอสังขะ อำเภอศีขรภูมิ และ อำเภอลำดวน บางตำบล แต่ทุกชุมชนที่ถือปฏิบัติกันมากก็ไม่มีข้อมูลที่ชัดเจนนักและไม่สามารถบอกถึง เหตุผลในการกระทำได้เพราะแต่ละชุมชนต่างละทิ้งพิธีกรรมนี้ไปนานกว่า 40-50 ปี เป็นอย่างน้อย เพิ่งจะ มีการฟื้นฟูสืบทอดประเพณี และพิธีกรรมของชุมชน กลับคืนมาเพียงไม่กี่ปีมานี้เอง และทั้งหมดทั้งสิ้น ของการดำเนินการของแต่ละชุมชน ก็เพียงแค่อยากสืบทอดประเพณีและพิธีกรรมแห่งความงดงามเอาไว้ และด้วยเหตุที่ละทิ้งไปนานทำให้การสืบสานทั้งรูปแบบ ความเชื่อ และพิธีกรรมผิดเพี้ยนไปจากเดิมอยู่ มาก บางชุมชนอาจจะทิ้งสาระสำคัญหรือเจตนารมณ์ดั้งเดิม แต่กลับไปให้ความสำคัญกับการลอย กระทง ซึ่งจัดขึ้นในวันเดียวกันมากกว่า ทำให้ "พิธีปะอ็อกเปรี๊ยะแค" นั้นเป็นเพียงส่วนประกอบอย่างหนึ่ง ของงานลอยกระทงเท่านั้น

ด้วยความเป็นห่วงว่าในอนาคตลูกหลานชาวขแมร จะไม่มีใครรู้จักพิธีกรรมที่ดีนี้ "เครือข่ายชมรม ผู้สูงอายุ ร่วมกับ "คณะทำงานวัฒนธรรมชุมชน จ.สุรินทร์" จึงได้ร่วมกันสืบค้นถึงตำนานความเป็นมา และความเชื่อเกี่ยวกับ "พิธีปะอ็อกเปรี๊ยะแค" เพื่ออนุรักษ์ สืบทอด และเผยแพร่ต่อไป

*นายกสมาคมพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน

**ตาพรหม หมายถึง พระพรหมผู้สร้างโลก และสรรพสัตว์ตามคติศาสนาพราหมณ์ ที่เชื่อกันว่า พระพรหม จะลงมาดูแลปกป้องชาวโลกทุกปี เพื่อไม่ให้สรรพสิ่งที่ทรงสร้างถูกทำลาย ตาพรหม ในพิธี จึง เป็นตัวสมมุติแทนองค์พระพรหมผู้เป็นเจ้าของ ที่จะลงมาร่วมในพิธีให้วัพระจันทร์ ทุกๆ วันเพ็ญเดือน 12 ของ แต่ละปี เป็นอารยธรรมที่ได้รับจากอินเดีย เข้าสู่ราชสำนักขอมโบราณก่อนจะแพร่หลายมาถึงภูมิภาคนี้